

спорів зокрема, розуміння необхідності пошуку компромісів у ситуації наявності різноспрямованих інтересів тощо, наскільки є інформованим у правовому відношенні населення, його окремі соціальні, вікові, професійні та інші групи, яке емоційне ставлення населення до закону, суду, різних правоохоронних органів, юридичних засобів і процедур, яка настанова громадян на дотримання (або, навпаки, недотримання) правових розпоряджень тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Знаково-інституційним елементом правової культури суспільства є рівень розвитку всієї системи юридичних актів. Алексеев, С. С. Общая теория права: Курс лекций: в 2 т. Т. 1. / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 320 с.
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Семитко, А. П. Правовая культура и права человека / А. П. Семитко // Философский словарь по правам человека. – Екатеринбург : АМБ, 2006. – С. 422–426.
4. Тацій, В. Я. Людина і правова держава: проблеми взаємовідносин і взаємодії / В. Я. Тацій // Вибрані статті, виступи, інтерв'ю / В. Я. Тацій ; упоряд.: О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш, В. І. Борисов ; відп. за вип. О. В. Петришин. – Х. : Право, 2010. – 936 с.
5. Флоренский, П. А. Сочинения: в 4 т. Т. 2. / П. А. Флоренский. – М. : Мысль, 1996. – 546 с.

О. П. Дзьобань, доктор філософських наук, професор

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Нині, у зв'язку з бурхливим розвитком нових інформаційних технологій і глобалізації віртуальної реальності, особливо актуалізується проблема правового виховання. Глобалізація віртуальної реальності як процес є частиною життя сучасного суспільства й існування світу без неї вже немислимо. Засоби масової інформації, мережа Інтернет активно використовують цей процес з метою впливу на широкий загал, особливо на молодь. Уявляється, що глобалізаційні тенденції зберігатимуться й посилюватимуться, трансформуватимуться в інформаційну глобалізацію, тому проблема правового виховання за таких умов ще довго не втрачатиме своєї актуальності.

З одного боку, сьогодні все більш виразно виявляється глобальний характер наукового прогресу, що не знає національних меж, здійснюється обмін науковими ідеями за допомогою Інтернету; формуються загальні контури системи безперервної освіти, орієнтованої на креативну педагогіку, яка спирається на високоефективні інформаційні технології (дистанційна освіта);

розвивається обмін культурними цінностями; розповсюджується знеособлена, позбавлена національного змісту масова антикультура; руйнуються колишні етичні засади, відроджується вплив світових релігій. Разом з тим спостерігаються й протилежні тенденції диференціації, відродження та відокремлення національних культур, різноманітності педагогічних шкіл та індивідуалізації процесу освіти, деструктивні впливи чужих правовиховних традицій тощо.

«Інтенсивне використання технологій віртуальної реальності має певний соціальний сенс – заміщення соціальної реальності її комп'ютерними симуляціями», – слушно зазначає російський дослідник Д. Іванов [1, с. 22]. Віртуалізація процесів соціального розглядається як структурна диференціація системи внаслідок появи в ній нових елементів – віртуальних аналогів реальних комунікацій. Суспільство набуває рис глобальної віртуальної реальності. Віртуалізація як технологічний процес заснована на самій віртуальності і має соціальні наслідки як процес соціальний, але опосередкований комп'ютерами і без комп'ютерів неможливий.

У наш час не викликає сумніву той факт, що глобальна віртуалізація суспільства істотно впливає на правову культуру соціуму, генеруючи новий тип соціальної реальності, новий тип соціального індивіда як суб'єкта віртуальної правової культури. Проте більшість наукових досліджень, присвячених вивченню процесів віртуалізації суспільства, не торкається глобальних соціальних наслідків творіння комп'ютерної віртуальної реальності.

Найважливішим підсумком глобалізації є формування єдиного віртуального простору як нового онтологічного і культурного рівня соціальної загальності. Віртуальний простір існує на іншому, віртуальному, онтологічному рівні буття, зв'язуючи соціум принципово новим виглядом віртуальних зв'язків і взаємодій. Віртуальні соціальні зв'язки і взаємодії, віртуальні феномени стають не тільки повсюдно поширеними, а й необхідними для функціонування і розвитку сучасного соціуму. Віртуалізація суспільства виступає як глобальний процес і виявляється у віртуалізації економіки, політики, мистецтва, освіти, правового виховання.

Формування глобального віртуального світу наближає світ віртуальної реальності до реальності дійсної. Наближення до реальності одного з віртуальних рівнів буття істотно впливає на реальне життя суспільства, змінюючи його соціальні права і свободи, на ставлення до правових цінностей і традицій.

Аналізуючи наведене, можна виявити позитивні наслідки процесу глобалізації віртуальної реальності: прискорення впровадження і розповсюдження нововведень та сучасних методів правового виховання, поява нових можливостей правової соціалізації, оперативне запозичення позитивного правовиховного досвіду.

Процес глобалізації віртуальної реальності призводить до зміни ціннісних орієнтирів суспільства, особистості та культури як у цілому, так і правової куль-

тури. У зв'язку з цим до негативних наслідків глобалізації віртуальної реальності слід віднести збільшені загрози цілісності культур і суспільства в цілому. Суперечність полягає і в тому, що сформовані післявоєнні інститути міжнародної спільноти виявилися не готовими ефективно функціонувати в умовах глобалізації світу і віртуальної реальності. Через це віртуалізація процесів суспільства постає радикальною трансформацією способу існування цивілізації.

Глобальне віртуальне середовище створює технологічну основу об'єднання інтелектуальних здібностей і духовних сил людства, але вона ж виступає визначальним чинником «віртуальної експансії» в суспільну та індивідуальну свідомість, у якій центральну роль відіграють нові засоби масової комунікації. Влада і вплив у віртуальному інформаційному суспільстві належать тим, хто здатний розробляти комп'ютерні програми, що використовуються суспільством для відображення реальності, ухвалення рішень. Віртуальна влада є цілком реальною, оскільки трансформується у здатність окремих осіб або груп нав'язати волю суспільству (індивіду), а отже, певні зразки і стандарти правових впливів, які далеко не завжди можуть відповідати усталеним у суспільстві підходам до розуміння його сутності та шляхів реалізації.

Міжнародна еліта, що управляє мережним суспільством, глибоко інтегрована в простір віртуальних інформаційних потоків, які складаються перш за все з фінансової, соціально-політичної, правової, екзистенційної інформації. Чим активніше еліта включена в простір міжнародних віртуальних потоків інформації, тим слабкішою є її залежність від певної національної культури і менше вона підконтрольна урядам, легітимним органам.

Технічні нововведення віртуалізації і глобалізації не означають радикальної зміни самого суспільства. Головну роль при цьому відіграє перетворення не в матерії, а у свідомості – як індивідуальній, так і суспільній, зокрема у правовій.

Різноманітний, багато в чому хаотичний вплив на правову свідомість у сучасних інформаційно розвинених суспільствах не просто створює сильне психоемоційне навантаження. Для більшості людей права реальність все більшою мірою набуває віртуального характеру. Втрачається точка опори – комплексне, несуперечливе бачення, розуміння світу. З'ясувати його причини, характер індивідуальна свідомість у більшості випадків не здатна в принципі. Продуманий, нав'язаний сучасними технологіями світ дуже складний, і люди відчують себе безпорадними при ухваленні рішень.

З наведеного випливає, що, проникаючи буквально в усі сфери життя, глобалізація віртуальної реальності несе в собі певний рівень небезпеки. Останніми роками спостерігається стійка світова тенденція до зростання комп'ютерної злочинності. Чим більше сфер людського буття включаються у глобальний простір віртуальної реальності, тим привабливішим він стає для хакерів. До об'єктів безпеки глобальної віртуальної реальності належать ін-

формаційні ресурси; системи формування, розповсюдження та використання інформаційних ресурсів; інформаційна інфраструктура; сама людина; корпоративні групи людей і суспільство в цілому.

Жодна країна нині не може уникнути впливу глобалізації віртуальної реальності, але перед кожною державою постають проблеми, які не мають однозначного розв'язання. Усі вони вимушені шукати свої відповіді, знаходити свої рішення виникаючих проблем. Наслідки глобалізації віртуальної реальності для кожної країни значною мірою залежать від позиції політичних еліт і політики держави, які повинні виробити систему безпеки в умовах глобалізації та універсалізації віртуальної реальності.

Отже, на сьогодні ми не можемо однозначно оцінити процес глобалізації віртуальної реальності як свідчення позитивного чи негативного розвитку. Таким чином, ми повинні вести мову про ризики глобалізації віртуальної реальності (легкість благ, що їх набувають на шляху неправильної експлуатації віртуальних знань, тощо), невизначеності, пов'язані з глобалізацією віртуальної реальності, і намагатися з'ясувати, хоча б у загальних рисах, характер цих ризиків у контексті правовиховної діяльності.

Говорячи про майбутнє глобалізації віртуальної реальності, зниження її ризиків, можна виділити три значущі альтернативи. Перша полягає у контролі держав над соціальними, зокрема правовиховними процесами в суспільстві; другою є встановлення єдиних стандартів у сфері безпеки віртуальної реальності (світовий уряд, єдині закони), що створюватиме єдність у підходах до правового виховання. Третій варіант – коли найбільш розвинені в соціальному відношенні регіони світу спільно формулюють загальні правила соціальної взаємодії і спільно вирішують питання протидії злочинам, пов'язаним з віртуальною реальністю. Уявляється, що саме цей шлях розвитку світової спільноти є найбільш вірогідним і не перешкоджає подальшому розвитку глобалізації віртуальної реальності. Він одночасно необхідний для забезпечення соціального зростання і має найбільші шанси створити максимально сприятливі умови для розвитку правової культури народів через правове виховання.

Таким чином, глобальний віртуальний простір набуває суттєвої важливості у формуванні правової сфери суспільства в аспекті глобалізації. Глобальна віртуальна реальність стає ефективним засобом функціонування суспільства, входить в наше життя, проробляючи шлях, аналогічний тому, який пройшли раніше різні, колись невідомі технології (радіо, телебачення), після певного моменту ставши для багатьох буденною і повсякденною необхідністю. Розвиток глобальної віртуальної реальності призвів до формування світового віртуального простору – міжнародної віртуальної системи виробництва, розповсюдження та використання інформації. У зв'язку з розвитком глобального віртуального простору і формуванням віртуальних суспільств

стали виникати суперечності між національними культурами і світовою культурою. Вони полягають у розширенні культурного різноманіття людства. М. Кастельс пише, що «нова комунікаційна система, яка все більше говорить універсальною цифровою мовою, одночасно інтегрує в глобальному масштабі виробництво і розповсюдження слів, звуків та зображень у нашій культурі і пристосовує їх до персональних смаків і настроїв індивідів» [2, с. 26]. Забезпечуючи миттєвий зв'язок з будь-яким регіоном світу, дозволяючи вступати в контакт з віддаленими базами даних, десятками людей, віртуальна реальність об'єднала світ у єдине ціле, забезпечила глобалізацію суспільства і зробила її надбання доступними практично для всіх. Ураховуючи ці чинники, всі країни прагнуть підключитися до європейської глобальної мережі, аби вести дослідження одночасно в багатьох європейських наукових центрах, використовуючи їх об'єднані ресурси, накопичений там матеріал.

Грунтуючись на точці зору російських дослідників О. Братімова, Ю. Горського, М. Делягіна та О. Коваленка [3], можна стверджувати, що глобалізація несе Україні дуже серйозні виклики, один з яких – технології формування свідомості, що в сучасному світі є найбільш ефективним видом бізнесу. Глобалізація якісно відрізняється від традиційних інноваційних процесів: формування свідомості стало не просто традиційним інститутом боротьби держав одна з одною, а й інструментом взаємодії.

По суті під впливом глобалізації віртуальної реальності світової економіки, ринку збуту формується глобальний ринок інформаційних технологій, що забезпечує вільне переміщення комп'ютерного і телекомунікаційного устаткування, послуг, інформації. Від цього виграють всі країни. Саме зараз, коли процес глобалізації віртуальної реальності прискорився, Україна отримує можливість зміцнити свій статус європейської держави при збереженні культурної та історичної специфіки.

Отже, глобалізація віртуальної реальності, будучи об'єктивним закономірним процесом, що включає масштабне впровадження в культурну, економічну, соціально-політичну і правову сфери суспільства, є незворотною і від наших свідомих зусиль залежить, чи буде вона безпечною, осмисленою і такою, що веде у передбачених формах до подальшого розвитку людської цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванов, Д. В. Виртуализация общества / Д. В. Иванов. – СПб. : Петер. Востоковедение, 2000. – 96 с.
2. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ.; под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
3. Практика глобализации: игры и правила новой эпохи / О. В. Братимов, Ю. М. Горский, М. Г. Делягин, А. А. Коваленко. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 342 с.